

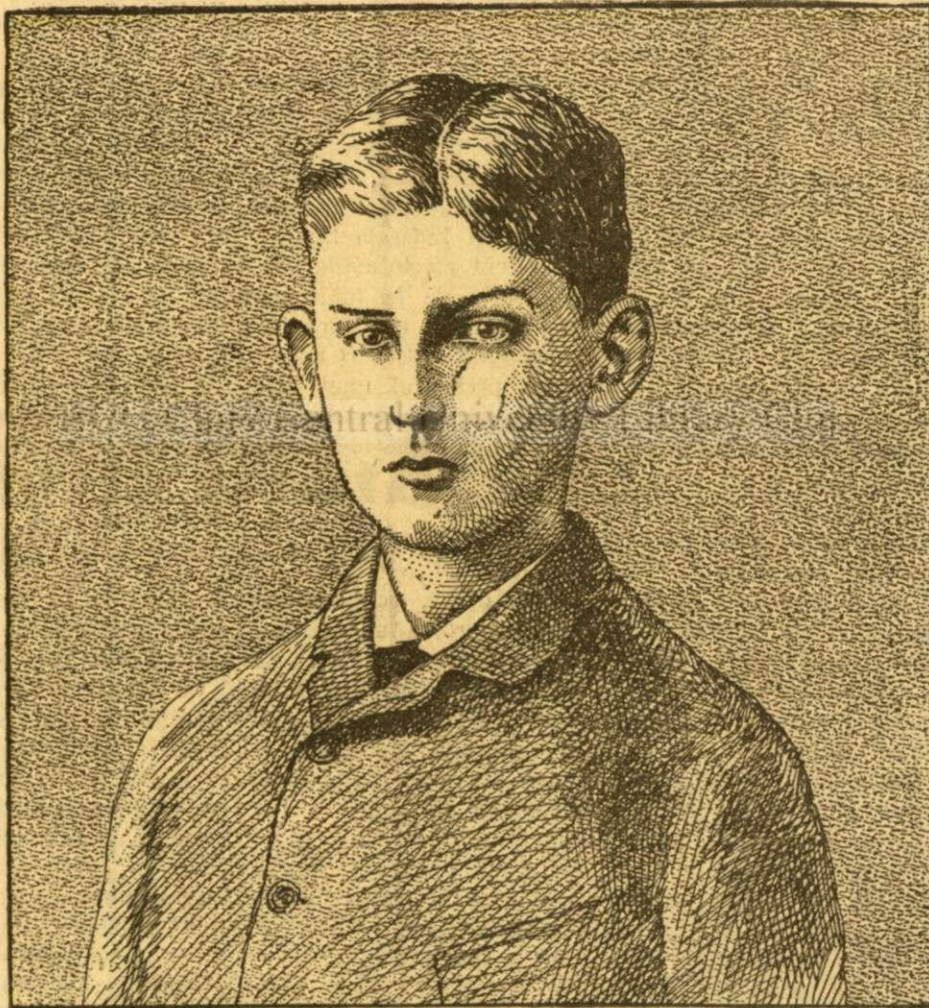
Imprimat legal.

12. JUN. 1925

UNIVERSUL LITERAR

Sub Conducerea D-lui N. IORGA

REGELE FERDINAND

IN ETATE DE 17 ANI

ANUL XLI. — No. 20

17 MAI 1925

PREȚUL 4 LEI

Menirea Noastră

de N. IORGA

Toate marile ziare apusene au crezut că îndeplinesc o datorie față de publicul care le sustine cu dragoste și credință, publicând suplimente literare.

De la „Petit Parisien”, răspîdit în milioane de exemplare până la vechea „Tribuna” din Roma aceste suplimente ilustrate întretin la celtorul obișnuit — deseori mai inteligent decât celalt și totdeauna mai nepărtinitor, dragostea pentru cetit, lămurirea în domeniul culturii și acea atingere necontenită cu lucrurile mai înalte și mai frumoase decât viața, care dau vieții înseși nu numai un farmec, dar și adevăratul ei înțeles.

În astfel de publicații nu se mîruesc scriitorii până atunci necunoscuți. Cea ce nu înseamnă, că, fără pretentie, nu se poate înfățișa sau chiar alcătui o normă de bun simț și de bun gust. Iar, în ce privește pe scriitorii noi, ele se sperie mai puțin decât revistele de clică, de ivirea unui om, având putința de a spune altfel decât ceilalți, cu sinceritate și căldură, singura noutate din sufletul său.

Dar asemenea reviste au o datorie foarte plăcută, aceia de a nu se trufi cu puținul pe care se simt în stare a-l face, de a nu bate toba înaintea unui vechiu faliment sau a unei prăvălii, care altfel neavând nici capital nici credit, nu va avea niciodată marfă, de a nu scoate ochii nimănui cu iluzia, mai mult sau mai puțin vnovată, pe care cine știe cine și-o face despre acel cineștie ce, care este personalitatea sa literară sau critică. Este un fel de anonim pe care și-l impune și cine are un nume mai răsunător și mai bătaios, un fel de continuă silință de a fi statornic în linia opiniei publice culturale, ridicând-o pe nesimțite cu asentimentul, ba chiar cu concursul ei tot mai sus.

La noi și'n starea de lucruri actuală, o astfel de acțiune se cere mai mult decât oriunde. Aceasta pentru că, s'o spunem, relațiile între public și scriitor sînt oarecum întrerupte.

Nu din vina publicului. Cel din vechiul regat cere lacom cultură, cel din țările alpine dorește cu entuziasm să intre în plin în viața morală a națiunii unite.

Naționalitățile sînt tot mai mult nevoia să înțeleagă ce este în sufletul nostru. Din afară chiar, unde limba noastră începe a pătrunde, unde lucrurile noastre se caută și fac prin ele înseși norocul la Paris al cutărui aventurier literar, atenție și interes se îndreaptă către noi.

Dar cum voiți să se urmărească de cineva o poezie pe care n'o înțelege nici cine a scris-o și o face așa fiindcă simte că altfel toată lumea ar vedea neantul său sufletec? Cum voiți ca într'o familie — și familia formează cercul cald pentru literatură — să nu se arunce romanul cu cheie, în care se culg dela slugi lucrurile scabroase cu privire la oamenii zilei? Cum voiți să se admită judecata literară a simplului agent electoral de partid, care vorbește de la înălțimea intereselor de carieră ale ucenicilor săi și cutează a batjocori activitățile oneste cu prestigiul unei im-

parțialități de o manifestă ipocrizie? Cum voiți ca Sasul, Ungurul sau Rusul să-și piardă vremea căutînd într'o limbă pe care o învață acum, decaîchiarea unor lucruri pe care oricînd le poate ceti mai bine exprimate în limba părinților săi?

Fără a cădea în exagerări bufone, pe care nu le poate ascunde nici un limbaj de scolastică metafizică și a proclama că Dante este un fel de Budai-Deleanu italian din evul mediu, ori că Shakespeare, dacă s'ar fi născut în România, s'ar fi numit Sorbul, avem o literatură a sufletului nostru național. Aceasta trebuie s'o prezentăm și s'o explicăm națiunii noastre și celorlalte.

Iar, cînd, azi, se încearcă a se dovedi prin proslăvirea exotismului în foi răspîndite cu dibace sacrificii, e mai mult decât oricînd datoria noastră de a ne ținea pe linia neschimbată a continuității naționale normale. Cine vrea să ne ajute să vie. Va găsi primirea cuvenită, nu numai talentului său, dar și atitudinea sale față de națiunea din care face parte.

Literatura și viața

de ION SAN-GIORGIU

O revistă franceză, ocupându-se mai dăunător cu romanul contemporan francez, cerea poetilor să se libereze de vraja Parisului și să se îndrepte spre provincie unde o viață nouă și viguroasă clocotește și unde sufletul are mai mult răgaz pentru reculegere și pentru a lua atitudinilor noi în fața vieții.

Dacă în Apus literatura începe să se mecanizeze și industrializeze prin centralizarea scriitorilor și prin transformarea chemării poetice într'o meserie ca toate celelalte, la noi superficializarea literaturii noastre se datorește tot acestei centralizări, dar pe lângă aceasta se mai datorește și lipsei de viață interioară și de experiență a scriitorilor.

Capitala are o rară putere de atracție pentru intelectualii noștri de pretutindeni. Ea e oaza de verdeată și de apă limpede pentru însetatul intelectual din provincie. Căci ce ideal mai frumos poate avea fiul de popă cu înclinări spre crimele literare decît mirajul Capitalei care strălucește plin de in-

demnuri și de momeli făgăduitoare de glorie și de ascensiune pentru viitorul poet sau dramaturg?

Cu studiul neisprăvite și cu viața netrăită tânărul provincial debarcă în această Capitală haotică și parvenită, unde mai ales după războiu elementele de poezie trebuie să le cauti cu lupa și-și încheie cariera în biserița sau cafeneaua literară care îi ucide tot ce a adus curat și senin din colțul său uitat de provincie. Cam aceasta este în majoritatea cazurilor procesul de formație al scriitorului român. Dacă în colțul său de provincie tânărul visător a avut o viață interioară, iar în creierul său s'au sbătut câte-va gânduri, viața de cafenea cu intriga și bîrfeala ei și viața de redacție cu acea mecanică meserie de publicist fără repaos a înăbușit încetul cu încetul cea ce visătorul de altădată adusese ca o comoară anonimă și neștiută din provincia copilăriei sale.

Scriitorul român nu trebuie învinuit pentru că e robul formulilor literare, ci pentru că nu și tră-

este înainte de toate viața sa de om. Formula este pentru el fardul cu care vrea să-și ascundă lipsa de expresie. E uneori justificarea lipsei de talent, precum e și justificarea existenței sale literare, care în lipsă de operă constructivă se mulțumește cu reclama sau cu blufful unei mode.

Opera literară trebuie să isvorască din contactul sufletesc al poetului cu societatea. Oricât de viguroasă personalitate ar fi scriitorul, el nu poate crea numai dintr'un joc al fanteziei, ci dintr'o adâncă trăire a vieții și a materialului său poetic. Opera literară este înainte de toate o realitate sufletească. Ori sub ce formă s'ar oferi opera literară, ea este o confesiune...

Tragedia poetului modern este aceasta: nevrând viața, el nu are nimic de mărturisit. Creerul său funcționând superficial, ideile sale sînt atît de transparente încît ele se mișcă sprintene și vide prin furnicarul de locuri comune pe care l'a creat civilizația. La cei mai mulți dintre scriitorii noștri viața se reduce la experiența copilăriei și a întâii tinereți. Tot materialul lor psihologic e deci foarte redus și este rareori îmbogățit cu elemente noi și mature... Devenit publicist bucureștean, scriitorul nu mai are timp să trăiască și să gîndească. Ucigându-și sufletul în ambiții pe care nu le justifică munca și viața trăită intens, îmbătându-se de primul succes pe care i-l oferă camaraderia sau admirația mutua-lă a tovarășilor de litere, tânărul poet devine un harnic meseriaș de fraze și imagini.

Astfel literatura nu mai e pentru el o necesitate sufletească, ci pur și simplu o necesitate grafică, o obsesie a tiparului sau mijlocul de parvenire la dulcele situații burgheze pe care în deobște boema la origine le disprețuiește. Blufful și succesul sînt cele două scopuri urmărite în genere de debutanții literari și numai în rare și alese cazuri e arta pură, definitivă, unică. Căci ce altă însemnătate are de pildă literatura dramatică cîmpită din poezia altor veacuri și construită după toate socotelile negustorești ale regisorilor moderni, de cît pretextul pentru a vălși cît mai multă pînză, a costuma cît mai mulți soldați dându-le roluri de figuranti și a pune în scenare toate mamăsinile producătoare de șgomot ale teatrului, pentru a

PROHOD

*Una câte una și-au suflat luminile
Zilele de toamnă, rînd pe rînd mai mici
Și pe așternut de tușănici
Și-au dat sufletul grădinile.*

*Se răresc în fiecare zi
Vitele flămînde pe câmpii,
Tot mai triste, mai flămînde și mai cenușii.*

*Azi din zorii zilei s'au înșiruit
Jos la râu toți plopii și-au plecat la drum pe lângă apă,
Semănînd cu niște preoți lungi cari-au pornit
Să petreacă toamna către groapă.*

A. Pop Marțian

smulge publicului uluit de culori și șgomot aplauzele succesului efemer? Ce înseamnă altceva în evoluția inimii noastre toate acele dicționare de cuvinte și de imagini pe care le împrăstie poezii noștri lirici în strofe care nu se leagă și în versuri fără rimă și fără ritm, decît pe o dovadă de impotență sufletească, fie farsa conștientă a unor glumeți vînători de originalitate? Dar unde oare se poate distinge mai bine lipsa de idei și superficialitatea de observație de cît în „romanele” care au umplut vitrinele șicare în afară că sînt unele o spirituală cronică a vremurilor noastre, nu reușesc să se închege într'o mare frescă socială în care să se sbată o lume vie și să se lovească idei și probleme.

De sigur că sînt și excepții, dar romancierii și poezii ca Rebreanu și Corneliu Moldoveanu sau dramaturgii cunoscători ai meseriei pînă în cele mai mici detalii ca Victor Eftimiu și A. de Herz, nu pot ei singuri să împrăstie aceea atmosferă de superficialitate care domnia azi literatura noastră. La urma urmei trăesc și ei în atmosfera de cordialitate sau de bîrfeală și sînt și ei terorizați de fluxurile bursei literare din București. Și iarăși nu se poate nega că talente noi se ivesc în fiecare an și că se scrie astăzi mai frumos, mai viu ori mai colorat decît cu câteva decenii în urmă. Modele literare care s'au succedat au avut și ele partea lor bună. Au ajutat la frămîntarea materialului lexical, la mîndirea frazelor, la împrăștierea expresiilor, la purificarea în parte a limbii de locuri comune. S'a făcut

ucenicie literară și s'a cernut nișipul din care se vor putea culege fărâmele de aur. Limba literară ieșită din frămîntările intelectuale ale ultimilor ani are netăgăduit destule posibilități de expresie pentru a servi unui mare poet.

Dar marea poezie pe care avem drept s'o cerem și pe care ne-ar putea-o da nenumărații scriitori de talent de astăzi, nu poate izbucni decît dintr'o adâncă trăire a vieții și din urmărirea cu încăpăținare a unui unic ideal de artă.

Scriitorului nu-i trebuie decît ochi ca să vadă viața care clocoțește și care nu e aceea ce piutește la suprafața intrigilor, scandalurilor și adulterelor de fiecare oră, ci e viața care se găsește în inima unei populații ce nu trebuie numai decît călătată în îngrămădeala de pe calea Victoriei. Să se coboare numai poezii noștri în orașele noastre de provincie și va descoperi acolo o lume care se frămîntă și care, desi duce în aparență o viață patriarhală, trăește intens viața de toată ziua, a cărei originalitate talentul scriitorului ar putea-o veșnici. Marele merit al lui Caragiale, e că într'o epocă oarbă pentru cei mulți, a știut să vadă caricatura unei vieți sociale de împrumut. Sînt atâtea probleme noi care s'gduie societatea noastră de la războiu încoace, dar care e scriitorul ce a știut să le mobilizeze și să le purifice prin talentul său? Există o atît de mare varietate de tipuri interesante care ar putea da prilej unui romancier slav de pildă să creeze o mare epopee a vieții noastre sociale și morale. Dar care e scriitorul în afară de Liviu

Rebreanu și de Mihail Sadoveanu, care a pătruns până în adâncul tainelor acestor lumini anonime?

Dar scriitorului îi mai trebuie și o viață interioară puternică. Sufletul său nu poate rămânea un simplu aparat fotografic care să înregistreze lumea ce se sbate înaintea sa. El trebuie să trăiască adânc și să vibreze puternic în mijlocul unei vieți care pentru el nu poate fi o onestă trecere de timp, ci o gravă desfășurare de fapte și de probleme.

El va trebui să se simtă mai puțin scriitor și meseriaș al condeiului și mai mult om, care trăește viața, nu cu disprețul estetului sau cu graba superficială a vânătorului de succese și de situații, ci cu înțelegerea bună și profundă a omului în

care arde o inimă și se sbate un suflet. Și în sfârșit el va vedea în poezie expresia superioară a celui chemat a fi interpretul unei societăți, unei nații și prin aceasta a omenirii întregi.

Când legătura vie între literatură și artă se va face nemijlocit și spontan, romanul nu va mai fi gazetărie pasională, drama joc de situații și dialog inutil și fărâșat de imagini zădarnice. Cu talentele pe care literatura noastră le are și care nu au nevoie decât de disciplina vieții trăte adevărat și cu limba noastră care e în vecinică prefacere și inovație, marea poezie nu va putea de sigur să întârzie prea mult și firul țesut de un Eminescu, Caragiale și Coșbuc, va putea fi din nou reluat....

al cerului. Nu am luat seama când am lăsat la spate aria și claie. Am intrat între tarlale largi de cositură, printre porumbiști uscate cu frunzele sfărtecate de ploile și vânturile toamnei, printre miriști vi-nete ce se pierdeau în umbră către dreapta spre Frunzâneasca și Liliieci.

Eram numai amândoi. În partea dinapoi moș Vasile așesaze merindele într-o coșniță acoperită. Între coșniță și fundoaie trei pepeni verzi jucau, rostogolindu-se pe brațul de fân așternut în căruță. Urciorul cu apă astupat cu un șonoiaș de iarbă se odihnea în călcaș de tablă căptușită cu paie. Căii își luaseră puțin avânt și alergau în dulap măsurat, scuturând coamele negre și clutind din când în când urechile. Moș Vasile lăsa se biciul în căruță. Își aprinsese tigara cu un chibrit și fuma liniștit privind sămburele de foc ce răsăria dintre mustățile albe. Câteodată, când fumul de tutun îi intra cu răsufierea în piept, tușia înecat.

Sta cu spatele răzimat de loitră, cu trupul strâns într'un mîntean cărpit. Pe cap avea o căciulă cu fundul rotund, apăsată până lângă sprâncenele negre, groase. Fața lui slabă, prelungă, atât de blândă ziua, părea în întunec foarte aspră.

La un timp a aruncat mucul de țigară, a scuipat peste carăule înapoi, a tușit de mai multe ori înăbușit și-a strâns mînteanul la piept, a aruncat o uitătură către luceafărul de dimineață și a zis:

— De-acu' nu mai e mult până la ziuă. În răsărit de soare suntem pe Fundeneanca. Frumos are să fie și azi și, răsucindu-și gâtul, dat ocol cu ochii zării de jur împrejur:

— Nu e un fir de nor.

— Are să fie frumos și astăzi, moș Vasile.

— D'apoi că ar fi bine; am isprăvit de cules și pogonul care a mai rămas. Ochii lui au rămas câteva timp prониți în gol, apoi s'au îndreptat iar de alungul căii lăptelului, au căutat îndelung și, în cele din urmă, biruind o șială multă vreme stăpănită, mă întrebă:

— Oare adevărat să fie că pământu' se mișcă?

— Adevărat, moș Vasile.

— Ei așa? Păi atunci cum stăm noi de-asupra și nu cădem?

PE FUNDENEANCA

Am auzit prin somn ciocănind în geam și am tresărit. O umbră întunecată mă privea din fereastră:

— Domnule învățător, mergem?

— Da, da.

Am sărit din pat, am aprins lampa și am început să mă îmbrac. Am ieșit afară pe prispă, m'am spălat la repezeală, mi-am pus în grabă gulerul și cravata, mi-am luat haina, mi-am luat și paltonul vechiu pe umeri, am stins lampa și am ieșit în curte. Moș Vasile po-trivea căpșele cailor. Porțile erau deschise la perete.

— Bună dimineața.

— Bună dimineața taică, et mergem?

— Mergem mergem, moș Vasile.

— Și noi suntem gata. Prin „noi“ moș Vasile înțelege căii și căruța, pe care o pregătise încă de seara.

Un câine cenușu începu să mă-râie dușmănos. Bătrânul îl potoli cu o vorbă răstăită alungându-l după colțul casei.

Mă pofti să urc în căruță și să tin puțin hăturile. El intră în casă, spuse noră-si câteva cuvinte, apoi ieși iar în curte, se urcă alături și pornirăm spre câmp cu vreun ceas și mai bine de zori. Îl rugasem cu o zi înainte să mă scoale de vreme. Simteam o dorință vie să-mi desfăț ochii urmărind înălțimea rotogolului de lumină

de asupra bărăganului neted. Prilejul se arăta prielnic. Când am ajuns la podul morii părăsite de lângă lac, fața apei, netedă ca oglinda sclipia de multimea stelelor de parcă ar fi fost înflorită cu tinte de aur. Cociocul de trestii din stânga dormia incremenit. Satul rămânea înapoi liniștit, cufundat în somn. Aerul tocmai ne înviora obrazii, a lunga fiorii de căldură din trup ca un duș de apă rece.

Podul vechiu de lemn a duduț o clipă, apoi roatele au început să ațerge în prin praful gros de un iat de mână. Am urcat dâmbul de lângă oșmir pe lângă un șir lung de salcâmi tineri împrejmulți cu sârmă ghimpată. La răscruce am cotit spre stânga, moș Vasile a slăbit hăturile, s'a așezat cu fața puțin către mine, a fluerat cailor să meargă la pas și a început să-și răsucească o țigară.

Lantul de nuci dinspre lac se înșirua în urmă ca o uriașă horbotă neagră. De asupra bolta se desfășura nesfârșită, spuzii de scântei tremurătoare. Cloșca și puii se apropiau de mijlocul cerului. Luceafărul sclipia ca un măr-găritar. În fața noastră, departe, acolo unde stelele abia se mai zăriau licărind, o dungă întunecată, dreaptă, tăia întinderea. Era capătul zării, locul unde pământul pare că sprijine ca un pridvor fără capete ceardacul rotund

— Minunea lui Dumnezeu.

— Cum de nu se aruncă copacii în lături? Că noi tot așa îi vedem și ziua și noaptea.

La grea încercare mă pusese moș Vasile Zaharia. Știam că e om care se indeletnicește cu cititul. Avea acasă o carte cu zodii și putea fără greș să-ți spună în ce zi vor cădea Paștele cu zece ani înainte. Știa să citească viitorul nepoților după zodia în care erau născuți, citia jurnale și explică în zilele de alegeri înțelesul foilor de propagandă ale „domnilor” dela București, cari treceau în goana automobilului de aiungul satului zădă-rând câni și aruncând în urmă vrafuri de afișe cu fotografii și semne după ce avuseseră grijă să se cinstescă în cârciumă cu zece-cincisprezece de ai lor, să spună tot binele despre ei și tot răul despre alții. La început, când a ieșit politica asta nouă, moș Vasile a avut câteva vreme oarecare nădejdi. Pe urmă a înțeles că toate cuvântările acelea pășărești pe care nu le credeau nici cei ce le spuneau, nici cei ce le ascultau erau timp pierdut și nu li mai da nici o luare în seamă, fiindcă în cugetul lui se înfipsea gândul că toți sunt la fel.

Mai citia moș Vasile și Cazanfa și Psaltirea dela biserică, ale căror cuvinte îi mergeau la inimă, fiindcă erau clare și drepte, vorbeau de viața lumii de dincolo așa cum simțim că trebuie să fie și arătau viața lumii acesteia așa cum este: ispitită de amăgirile necuratului și plină de curse în care cad totdeauna sufletele șubrede. Și pe urmă aceste cărți erau cărți vechi, scrise de oamenii sfinti de demult, cari știau neasemănat mai multe ca acei de azi, căci făceau cu credință voia lui Dumnezeu, țineau la mântuirea sufletului mai mult decât la spurcatele îndemnuri ale trupului, și fiindcă își dau viața pentru credință Dumnezeu li se arăta de atâtea ori, îi izbăvia din cele mai grele primejdii și li da putere să facă minuni cum astăzi nu se mai fac.

Toate acestea el le știa și le înțelegea foarte bine, iar eu cunoșteam demult ca le înțelege, căci stătusem adesea de vorbă.

De data asta însă mă incurcase rău, căci niciodată nu-mi trecuse prin minte că m'ar putea întreba:

„De ce nu se aruncă arborii în lături, dacă se mișcă pământul?”

În felul cum mă întrebasese simțeam și interes, dar și uimire în cugetul lui, căci eu rostisem că pământul se mișcă și el nu se așteptase fără îndoială la una ca asta.

— Vezi, moș Vasile, învățați văd multe lucruri deosebit de lumea cealaltă; multe ni se par nouă într'un fel și, dacă le privim de aproape, își desvăluie alt rost și altă înfățișare.

Nu știu ce va fi înțeles el din cuvintele mele incurcate, căci s'a grăbit să-mi răspundă:

— Apăi, dumneata, uite acum, când o răsări soarele, nu-l vedem noi cum se ridică de-acolo dinspre Zoicaru, mai sus, mai sus până ajunge la amiază? Și de aci nu coboară el către Bălăceanca, mai jos, tot mai jos până asfîntește? Cum nu-l vedem noi cu ochii cum se mișcă?

— Învățați spun că asta e o pă-rere înșelătoare a ochilor noștri, moș Vasile. Pământul se rostogolește în fața soarelui. Uite vezi copacul de colo? Noi mergem în căruță și el stă pe loc. Dar, dacă privim numea la el și uităm că ne aflăm în căruță, ni se pare că fugge copacul înapoi. Când mergem cu trenul...

Din Detlev von Liliencron

SICILIANE

Primăvară

*Spre miazănoapte sus cocoare zboară,
Din aripi lasă zorii stropi de soare.
Jos schit de maice 'n valea solitară.
Starita stă 'n grădină visătoare.
De sus viiesc acorduri, se coboară
Jos în marea verde a splendoare.
S'a stins... Iar sus e pace-acuma iară —
Starita ruga și spune 'n șoapte rare.*

II

Toamnă

*Spre miazănoapte sus cocoare zboară,
Din aripi picură apus de soare.
Jos schit de maice 'n valea solitară.
Starita stă 'n grădină visătoare,
Din porți acorduri sună 'n fapt de sară
In sus spre-adâncă liniștei splendoare.
S'a stâns... Și jos acum e pace iară —
Starita ruga și spune 'n șoapte rare.*

Trad. de Lucian Costin

— Bine, bine, așa-i dar vorba-i că noi stăm în căruță, căruța merge, căci o trag caii. Dar pământul de cine-i tras?

Hotărât, moș Vasile știa să pună întrebări.

— Dacă pământul se învârtește, atunci soarele stă pe loc cum stă copacul înfipt în măriște?

— Nu, cică se mișcă și soarele.

— Ei, ba nu, asta-i altă comedie. Zi se mișcă și soarele și pământul laolaltă?

Iar, după câteva clipe de tăcere:

— Mie mi se pare că învățați au trecut de fundul minții, graț el cu înțeles.

— Auzi dumneata, să vezi cu ochii dumitale și să crezi lucrurile altfel de cum le vezi! Atunci de ce ne-a mai dat Dumnezeu ochi? Nu, nu, taică, lumea s'a smintit din temelii.

Nu vezi dumneata ce-a ieșit acum? Unde se pomenia de otomobile când eram eu copil? Unde se pomenia de aroplane? Unde se pomenia să vorbească lumea pe sârmă? Acum am auzit că vorbește și fără sârmă la o sută de poște. Ci-team într'un...

— Așa-i.

— Adevărat că-i așa? Moș Vasile își făcu cruce: Apăi da, am citit eu într'un jurnal adus de Ilie. Nu-i lucru curat aici, nu-i lucru curat. Dar cu Dumnezeu degeaba se pun ei..

Apucă hăturile, flueră încetșor și caii își domoliră iar mersul. Bătrânul se apucă să răsucească altă țigare. Potrivia pe întunecec tutunul în foită, o strângea cu băgare de seamă, uda marginea cu buzele și o lipia binisor cu degetele, despiciând întunecul cu ochii plini de gânduri.

Pe mine mă fura liniștea nețărânită a cuprinsului. Sorbiam cu sete aerul limpede și-mi adânciam privirea în ceața suptire pe de-aspura curelelor ondulate acoperite de pălășaguri. La capetele de lângă drum se vedeau crescute din bielsug trâmbe de rochița rândunelei și mănunchiuri dese de costrei. Simocuri de susaiu gras tâșni-au negre din umbră cu luciri albastre pe foile crestate. Natura sălbatecă își răsfăța grabnică viața bogată nestânjenită de mâna omului, care își luase pe alocurea dreptul trudei lui. Mă stăpâna o curiozitate vie, ațâțată neconținut, îmbogățită ca prin minune cu o lume de simțiri și icoane noi, care chemau la rândul lor nenumărate alte simțiri și icoane de demult.

(Stârșitul în numărul viitor).

V. Cârlogea

Amiel POESIE

*Verde cuib de trandafiri
Lângă lac supt munte gol,
Unde fluturi mi; în stol
Pe gropi sbat aripi subțiri.*

*Templul unde sălcii plîng
Și-și desfac cositele,
Revărșind șuvițele
Peste doliuri ce se sîng.*

*Cîmp de pace 'mbălsămat
Pridvor al cerurilor,
Cu darul misterelor
Legînd moartea împăcată.*

*Noi cei ce trăim în van
O viața fără spor,
De odihna-ți cât ni-î dor,
Cîmîtir de la Clarens!*

N. Iorga

TINEREȚA REGELUI FERDINAND până la venirea în România de N. IORGA

În anul următor după nașterea prințului Ferdinand, Carol de Hohenzollern—Sigmaringen era chemat, ca rudă a împăratului Napoleon, care primi cu plăcere această alegere, și ca reprezentant al politicii căreia poporul românesc îi datoră în așa de largă parte fericita unire a Țărilor Dunărene, atîta vreme fără sens despărțite, să dea României dinastia, străină prin originile sale, prin lipsa de legături cu partidele de desbinare din țară, pe care de multă, de foarte multă vreme o doriseră cugetătorii politici și luptătorii pentru o viață națională unită, liberă și tare.

La 10 Maiu st. v. 1866 ei lua în stăpînire un tron umbrat încă de o vasalitate tradițională și amenințat de lăcomiile vecinilor, din care menirea sa, înaltul său simț de datorie, conștiința sa de răspundere înaintea istoriei, virtuțile de rasă, întărite printr'o educație exemplară, erau să facă însuși centrul siliștilor unui popor întreg, dincoace și dincolo de hotarele trecătoare ale principatului. Căci era vorba de atingerea unui scop firesc pe care nu numai un singur popor, ci oricare popor s'a ridicat prin cultură la conștiința menirii sale are dreptul să-l urmărească din toate puterile și cu toate jertfele sale.

Prințul Leopold fusese dintre aceea care salutaseră fără îndoeli și temeri hotărârea fratelui său de a căuta departe, la Dunărea-de-Jos, nobila glorie a unei mari misiuni îndeplinite apoi prin unitatea absolută a sfortărilor vieții întregi. El era de față la serbările căsătoriei care, în Novembre 1869, dădea României o Doamnă în persoana unei alte fiice a Rinului, coborătoare și din Casa de Orange, prințesa Elisabeta de Wied, care era înrudită și cu dinastia rusească.

Între cele două cumnate era și apropierea iubirii comune pentru cele mai înalte îndeletniciri ale minții omenestii. Prințesa Elisabeta, care stăpîna rezultatul foarte bogat al unor lecturi foarte întinse în toate marile literaturi ale lumii, nu manifestase încă acel talent literar care i-a dat mai târziu și o altă glorie decât aceea a tronului,

dar dona Antonia de Bragança, prințesa Antoinette pentru aceea în mijlocul căreia o strămutase soarta, era înzestrată cu o deosebită îndemănare în pictură, și maestri ai artei au recunoscut nu odată calitățile de originalitate și avînt pe care știuse să le desvolte.

De curînd prințesa Antonia ajunsese greu bolnavă, așa încît îngrijirea pe care dăria s'o deie fiului ei Ferdinand, cel mai iubit dintre toți, slăbi. Un martor ocular, care știe spune că totuși iubirea ei pentru flori și gustul ei artistic au avut o înrăurire asupra copiilor, descrie astfel pe mama Regelui nostru:

„O mare frumuseță în tinerețea ei, ea rămăsese catolică infocată, petrecându-și ceasuri întregi din fiecare zi la biserică. Avea un minunat talent pentru picturi și broderie, gustul ei era fără gres, și odaia ei cuprindea din belșug frumoase lucruri vechi ce-i veniau dela tatăl ei, regele Portugaliei, care, ca toți Coburgii, era un mare cărturar și iubitor de artă.

„Era foarte severă în vederile ei de moralitate, și tinerii prinți fură crescuți cu cea mai mare severitate, cum, de altfel, bătrînul Carol Anton, bunicul lor, fusese un om aspru, cărmuindu-și familia cu mîna de fier.“

Totuși supt înrăurirea acestei mame, care moștenise de la părințele ei gustul frumosului și tot ceea ce în chip natural derivă dintr'insul pentru orînduirea și înălțarea unei vieți omenestii căreia-i e scîrbă de urât și de trivial, crescu tînărul prinț Ferdinand. După învățăturile din casă cu Gröbels, apoi director de muzeu, el merse, ca fiul oricărui cetățean, la gimnasiul din Düsseldorf, frumosul oraș renan, așa de plin de amintiri napoleontene, de generoase influente latine, care adăpostise în timpurile din urmă o întreagă școală de pictură, în care un Achenbach, un Camphausen, un Baur și Sohn se întîlnesc cu Vautier, Frances în numele și originile sale. Când era

*) Fragment din opera „Regele Ferdinand“

de șase ani, candidatura prințului Leopold la tronul Spaniei păru că apropie pe Princesa Iberică de vechea ei patrie. Apoi furtuna războiului cu Franța trecu pe acolo, rupând raporturi seculare și pregătind pentru viitor uri fatale civilizației umane însăși. Soarta a făcut ca victorul rege peste o țară latină să nu fi participat nici cu sufletul la pașiunile pornite către umilirea și distrugerea Franciei imperiale, cu a cărei aprobare Carol I-ii putuse stăpâni pe malurile Dunării asupra unui popor pe care nimic nu-l putea face să uite caracterul său de rasă și toate daturile ce se desfac dintr'insul.

După cinci ani de studii gimnasiale făcute în bune condiții, care dădură bazele solide ale unei culturi generale necesare oricărui domnitor modern, prințul Ferdinand intră în viața publică la 1885, urmând tradiția părintelui său, ca ofițer în garda prusiană, pentru a trece îndată la școala militară din Cassel. După doi ani de practică la regiment, el își făcea apoi studiile universitare la Tübingen și la Lipsca (1887), ascultând pe profesorii de istorie, dreptul ginților și dreptul roman, de economie politică și finanțe.

Între acei cari au avut influență asupra lui în cea d'întău Universitate se pot însemna: Schönborg, de economie politică, spirit democratic, von Martitz, de drept administrativ, Kugler, istoricul cruciatelor, Romelin, de statistică, Wach, de drept penal, Friedberg, de drept canonic, istoricul de școală veche Mauernbrecher și celebrul filozof Wundt.

Pe acel timp Universitatea germană, și la Berlin, păstra acel caracter de obiectivitate științifică, dar și de cult pentru un ideal uman pe care iubirea pentru propria națiune poate să-l covârșească, dar nu trebuie să-l întunece, ce a fost marea ei glorie și a atras către dânsa, nu numai pentru o învățatură de specialitate, dar pentru o inobilare și îmbogățire a sufletului, studenți din toate țările, și din acelea unde stăpâna alt spirit decât cel german. Era atunci în școala înaltă ca și în știință, în literatură, o admirabilă putere de a înțelege viața oricărui popor, de a-i admite fireștile tendinți, de a se încălzi sincer de o luptă ale cărei motive erau adânc urmărite și

cu simpatie înțelese. Doctrina lui Treitschke, cu îndumnezeirea Statului și binecuvântarea actelor de violență pornite dela dânsul, în singurul lui interes, totdeauna sacro-sanct, nu avea răsunet — o spunem din propria experiență — în sufletele tineretului, și niciun profesor nu credea că trebuie să plece dela dânsa în lecțiile lui de istorie. Nicăiri mai mult decât în presa științifică germană nu putea să afle un autor străin o mai străbătătoare analiză a țesăturii întime din care se alcătuea lucrarea lui. Iar bolnavele concepții ale lui Nietzsche, dușman al creștinismului pentru blândețea lui și batjocoritor al toleranței și compătimirii ca elemente de slăbiciune și inferioritate, aceste odioase teorii în care par a trăi vechile porniri păgâne ale Lituanienilor baltici și ale cruzilor prinți slavi dela Elba evului mediu, nu diformaseră inteligența, setoasă de adevăr, râvnitoare de teorii, a studențimii germane.

În acest orizont mai larg, luminat de razele ultime ale unei filozofii care, peste ruina sistemelor sale, a întărit și afinat cugetarea umană, și-a format Principele Ferdinand spiritul în așa chip încât între Dânsul și între Români a căror tradiție culturală, veche de mai multe secole, e străină și de egoismul național și de violența mijloacelor de realizarea lui, să nu poată fi niciodată acel antagonism care împiedică fericita înțelegere în gânduri dintre un Suveran și un Popor.

Căci încă dela 1880 se încheiase actul care-i punea în perspectivă sarcina de a continua opera, dusă departe pe drumul consolidării de Stat. a marelui său unchiu, restabilitorul prin arme, la 1877, al independenței României și îndrumătorul poporului românesc către fi-reștile lui destine.

Spre a păstra contactul cu cetitorii și colaboratorii vechi ai „Universului Literar” și spre a putea da posibilitate tinerelor talente să se manifeste, începând cu numărul viitor vom publica o „Rubrica a Debutanților”.

15 Maiu 1848

Trufia maghiară persistând cu încăpătânare a precipitat pe 15 Maiu 1848 și nu puțin a contribuit la această precipitare schimbarea centrului de gravitate al influenței lui Szechenyi către Kossuth. Acest 15 Maiu nu mai putea întârzia, căci tirania s'a izbit de hotărârea dărză a Românilui de a rezista cu orice preț și fatal s'a produs scântea care a produs focul.

Nu trebuie uitată în împrejurarea acela, prețioasa contribuție pe care a dat-o la trezirea conștiinței ardelenene foaia lui Barit, *Gazeta Transilvaniei*, apărută în Ianuarie 1839 și la care contribuia și Papiu Ilarian, protestul corpului profesoral din Blaj în frunte cu directorul Simion Crainic și proclamația lui Simion Bărnuț.

Atât în adunarea dela Dumineca Tomei cât și în cea dela 15 Maiu, statul lui Bărnuț a constinuit cel mai de samă moment al acestei revoluții, încheiat în cele patru memorabile puncte votate de întreaga adunare.

Și în sângele care a curs neintreput dela prima ciocnire dela Mihail și până la 13 August anul următor s'au jertfit pentru marea cauză sfinții mucenici ai neamului: Balint, Bătrâneau, Simonis, Vasile Pop.

Și ce frumoasă evocare cu prilejul acestei comemorări!... Cei trei comandanți: Avram Iancu, Axente și Bradu ! Figurile din comitet: Bărnuț, Bălășescu Cipariu, Laurian Bran, Micaș și scumpele icoane din vremea acela: mitropolitul Andrei Șaguna, nefericitul nostru istoric N. Bălcescu, Buteanu, Dobrici, Balint, Boieru !

Evocând acest mare moment istoric dela care începe trezirea conștiinței poporului român din Ardeal la drepturile lui și întreține nestinsă flacăra năzuțiilor nationale devenite azi fapt împlinit, noi trebuie să le dăm cinstirea cuvenită, salutându-le cei puțin cu aceste câteva rânduri.

V. B.

Abonamentele la Universul Literar, Ziarul Științelor Populare și Veselia fiind cu premii se fac numai pe un an și costă 210 lei fiecare.

PAUL APPEL, rectorul Academiei din Paris

Amintirile unui Alsacian

Războiul din 1870

Auziam vorbindu-se împrejurul nostru de o afacere Hohenzellern în Spania. Nici la liceu, nici în familia mea nu i se dădea nici o importanță. Deodată în ziua de 20 Iulie se anunță declararea războiului Franței contra Prusiei.

Cuvântul „războiu“ n'avea pentru mine decât o însemnătate luată din studiile mele de istorie și nu înțelegeam grozăvia lucrului.

Este de temut că pentru mulți oameni e la fel. Fratele meu Carol, care fusese soldat și văzuse câmpul de luptă dela Magenta mă făcu să înțeleg ce era în adevăr războiul, arătându-mi toate suferințele pe care le produce.

La liceu, mare emoție; toți ardeau de un patriotism infocat. Profesorul ne citia „Rinul german“ de Musset, pe care-l găsim destul de slab, „Luarea redutei“ de Mérimée, care-mi plăcea mai mult. Cursurile încetară; n'au fost împărțire de premii. Orașul era într-o extremă agitație.

Se ridicară imense grămezi de pământ înaintea unor părți din zidul înconjurător și mi se lămură că acestea trebuiau să ferească părțile slabe în contra artileriei prusiene, care era foarte de temut. Nu puteam să mă împiedic de a gândi că miniștrii noștri trebuiau să știe aceasta de mult timp și că era prea târziu să îndrepte lucrul după declararea războiului.

Se anunță că o flotilă cu tunuri va păzi Rinul. Drumul de fier aduse pe amiralul Exelmans, ofițerii și oamenii de echipaj; el aducea în același timp corăbiile demontate care trebuiau să fie reparate în grabă; un santier fu deschis în afară de oraș aproape de Ill. Noi mergeam să vedem pe lucrători.

Și această operație mi se păru destul de întârziată. Seara mulțimea se grăbia pe Broglie pentru a auzi muzica militară; făceam să ne repete arta de operă bine cunoscută: „Nu, nu, niciodată în Franța, niciodată Englezul nu va domni“, cântec foarte slab pe lângă

„Wacht am Rhein“ (paza pe Rin) pe care o cunoșteam.

Într-o seară, muzica ni cântă Marsilieza, interzisă de Imperiu dela 1852. Eu o auziam pentru întâia dată. Înțelesesem că guvernul imperial voia să învieze vechiul spirit democratic, să facă să trăiască iar marile tradiții revoluționare, galvanizând națiunea.

Fu o adânc mișcat și mama deveni cu totul palidă. Suflul mare al Patriei în pericol trecu peste noi. Un vânzător de lemne din Vosgi spusese înaintea mea, în aceeași zi: „Împăratul a violat jurământul său în 1852; un om care și-a violat jurământul va fi părăsit de D-zeu“. Agitația creștea; soldații nou chemați, gărzile mobile convocate în grabă, rătăceau pe străzi fără ordin sigur și fără viață. Carol aduse acasă un om din Klingenthal, Friess, și-i dădu de mâncare.

Increderea reveni întreagă la vederea frumeșei armate din Africa, ce sosise cu Mac-Mahon. Zuavi, turcoșii, infanteria de linie, tabărau pe metereze, pe povârnișuri, pe poligon; noi plecam, Stroebel, Buterlin și eu, dela o tabără la alta, admirând ținuta oamenilor.

Erau mirați că se așezau sub corturi mici, strimte și joase, când casele orașului erau acolo, gata să-i primească cu dragoste.

Ne întâlnirăm cu Leblois, care și exprimă teama că generali obișnuți cu războiul din Algeria să nu fie gata să manevreze contra unui organism așa de temut ca marele stat-major prusian. Treceam astfel dela incredere la îngrijorare.

Într-o seară, la sfârșitul lunii Iulie, după masă, pe o căldură înăbușitoare, lectura îmi fu întreruptă de o explozie violentă. Știu a doua zi că Badesit, temându-se de un atac brusc, făcuseră să sară—din partea lor—podul cotit al podului de drum de fier depe Rin. Mi se spuse că făcuseră să sară în aer podurile de pe marele râu al Badenului, la Kintzig. Germanii credeau că Franța, declarând războiul, ar urma tradițiile lui Napoleon I, și ar face un atac imediat asupra

Germaniei de Apus și Miazăzi, înainte de a fi făcută concentrarea trupelor. Podul de vase pe Rin, la Kehl, fusese stricat de pionierii noștri fără arme. Văd încă pe acești oameni bravi întorcându-se din expediția lor, cu brațele în jos, cântând: „Treți rațe desfăcându-și aripile“, etc.

Apoi, deodată, în seara de 4 August, aflară surpriza dela Wissembourg, moartea generalului Do-vay, respingerea unui mic corp francez. Orașul luă un aspect sinistru. Atunci sosiră primii răniți. Acel pe care-l zăriu eu erau aduși dela gară la spital, într'un omnibus, unde se vedeau oameni în-sângerați pe bănci. Voiu avea totdeauna înaintea ochilor imaginea unui vânător rănit la piept, curgându-i sângele pe piept. Se zice: „Aceasta e o surpriză, cum fatal se întâmplă la războiu; Mac-Mahon va îndrepta răul, el a plecat cu toată armata în nordul Rinului de jos. În ziua de 6 August, Joi, sgomotul se răspândi că o mare bătălie începuse la Froschwiller; că Mac-Mahon era învingător, și că arunca pe Germani în Rin. Dar, seara, sosiră cei dintâi fugari din armata franceză. Eram în piața armelor, astăzi piața Kléber, când văd un biet soldat, sfârșit de obo-seală, care se îndreaptă spre arcade. Un civil care țesia dintr'un magazin din piață, își luă pușca, constată că era descărcată, apoi, adresându-se soldatului: „Vrei să fugi? un soldat francez nu fuge: — Erau prea mulți“, zise soldatul, continuându-și drumul. Era urmat de resturile aripii drepte al armatei lui Mac-Mahon, vânători, zuavi, turcoși cu pușca de curea, pe cai găști fără stăpân.

Un grup de acești turcoși duceau drapelul trăgătorilor din al II-lea pe care-l scăpaseră.

Ei îl dădură ofițerului de serviciu în colțul peșei armelor; ofițerul îl desfășură la una din ferestrele comandamentului pleții. Noi salutarăm plângând.

Fratele meu, Carol, se întoarse în oraș seara cu ultimul tren care a venit de la Obernai la Strasbourg. Asistase la o mare bătălie la Heidenkopf; toată ziua auzise tunul, aflase dezastrul; alerga în Strasbourg-ul amenintat.

Noaptea sosia; se auzi bătând semnalul de alarmă; orașul era în groază. Podiștile fură ridicate;

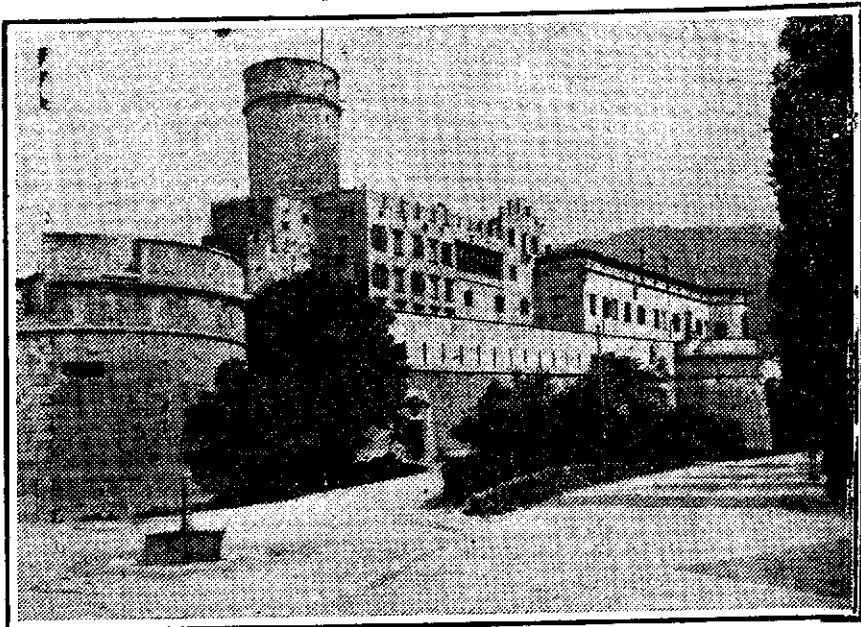
Ye lăsară în jos a doua zi, ca să între fugarii, cavaleria germană urmări pe Francezii. În același zi, Strasbourg-ul era pus în stare de asediu. Germanii încercară o lovitură care nu reuși. Se chemară voluntari ca să ajute serviciile crucii roșii pe câmpul de luptă; fratele meu plecă, și lipsi două zile.

Orașul se pregătea de apărare. Garnizoana cuprindea un singur regiment de infanterie complet: 87 venit din Belfort prea târziu pentru luptă; artileria pieții, depoul pionierilor, câți-va marinari cari trebuiau să formeze flota Rinului și cari erau soldați excelenți. Venia în urmă garda mobilă complet neexperimentată, garda națională, un regiment și un escadron de marș: aceste două elemente din urmă, formate de fugari, aveau o moralitate mediocră. Văzuiu într-o zi ieșirea regimentului de marș; îmi făcu foarte rea impresie. Oamenii, femeile, copiii, catolici, protestanți, evreii cereau să reziste pînă la capăt. Se formară două companii de voluntari: compania liberă și compania franc-tirorilor. Aceasta din urmă era comandată de profesorul Liès-Bordard, dela Facultatea de științe: fratele meu se înrolă în ea. Mie îmi părea rău că vârsta nu-mi permite să fac la fel.

Mai multe zile trecură cu preparatiile din amândouă părțile; orașul era impresurat de un corp de armată sub ordinea generalului Werder; bateriile germane fură stabilite pe înălțimile care dominau piața. La 14 seara, ca o bătae de joc pentru ziua Impăratului francezilor, dușmanii începură bombardamentul. Noi eram înștiți la noi la al doilea etaj, în strada Dogarilor, mama și cu mine, când auzirăm primele exploziuni.

Mama mă trimise în etajul de jos în colțul străzii Dogarilor și a străzii Ail, la vecinii noștri Fritoch; vorbiam cu ei, când un obuz, urmând strada Ail, pătrunse în etajul întâiu al casei din față, unde isbucni cu un șgomot teribil. După această emoție auzirăm alte explozii mai depărtate, apoi ne întoarserăm la noi. A doua zi, luarăm precauțiunile recomandate de un afiș; poloboace pline cu apă fură puse în toate etajele casei și ferestrele astupate cu saltele: stabilirăm o adevărată tabără în etajul de jos, în podul transformat în dormitor;

PRIN ITALIA

Castelul Del Buon Consiglio (Trento). O veche fortăreață. În acest Castel, în timpul războiului 1914 — 1918, a fost spânzurat Cezar Batisti deputat în Camera Austriacă

În toate nopțile erau acolo mama mea, Carol, sora mea, care era în trecere la Strasbourg cu băietasul ei, servitoarea Caterina, un ofițer Griset, prietenul fratelui meu și eu. Fratele meu și Griset dispăreau toată ziua pentru serviciu, se întorceau seara și adese ori făceau cu Griset o partidă de dame înainte de ora somnului. La 18 avu loc un nou bombardament, mai violent de cât cel dintâiu: Germanii trăgeau în mod hotărît asupra orașului, ca să silească populația să ceară o capitulare, pe care de altfel n'o voia cu nici un preț. Burghezi inofensivi, femei, copii, fură omoriți sau răniți.

Mi se povesti că un obuz explodase în odaia unei mănăstiri de maici, ocupată de unsprezece orfane, care fuseseră omorite, sau grav rănite. Cetățula franceză, ca răsunare, arse Kehl, ceea ce aduse o protestare indignată, a comandantului german, care nu înțelegea să se răspundă violențelor sale. Bombardamentul devenise regulat, tunul trăgea încontinuu; noaptea se vedeau fitilurile aprinse ale bombelor germane descriind o spirală parabolică și căzând în urmă pe case. Cartierul cel mai încercat era cartierul Petru, care fu incurând o grămadă de ruine fumeginde.

În fiecare zi, Stroebel, Buterlin și eu străbăteam orașul ca să vedem noi distrugerile și să prindem vești. Mama se îngrijia de ieșirile

noastre, dar noi îi demonstram că pericolul era acelaș peste tot. Într-o zi, Stroebel și eu mergeam de-a lungul meterezului aproape de poarta spitalului, loc relativ liniștit. Deodată, auzind șueratul unui obuz, avurăm timpul să ne refugiem după bărnel care proptiau o casă; proiectilul căzu pe meterez, fără să explodeze. Soldații din linie, de pază pe meterez, alergară numai decit să-l ridice, rizind. În altă zi ne încrucișarăm cu o targă care purta cadavrul unui lucrător dela terasamente; era corpul unui brav lucrător care lucra la ieșitura III, înaltea porții Pescarilor. Ca să umple mai bine gropile, generalul puse să facă o ieșătură în râu: Germanii, ca s'o distrugă, o acoperiau mereu cu proiectele; dar comandamentul nostru puse acolo lucrători civili, cari reparau stricăciunile pe măsură ce se făceau. Unul din acești lucrători fusese omorît. Mulți alții muriră la acel post; ei își vedeau camarazii loviți lângă ei; nu-și opriau lucrul, susținuți de ideea datoriei.

Germanii aduceau o rafinare de necrezut în metodele lor de bombardare.

La început, când o bombă cădea pe o casă, cineva se urca numai decit ca să stingă începutul posibil al unui incendiu. Astfel, pe când mincam într-o zi, mama și eu către prânz, la etajul al doilea al casei noastre de pe strada Dogari-

Zaharia Bârsan

lor, auzim o explozie formidabilă în pod. Mă urcău fără întârziere; nu luase foc; podul era plin de fumul exploziei; o gaură enormă spârgea zidul din mijloc.

Mă coborîu în grabă, netemându-mă să rămân expus bombardării. Dar Germanii fuseseră vestiți că cineva se ducea să vadă imediat după explozare; ei luară obișnuința de a trimite una după alta două bombe în acelaș loc. La început, ei omorîră astfel mai mulți cetățeni cari se repeziseră prea de vreme. În strada noastră, mai cu seamă, un obuz căzuse pe casa din colțul străzii Poupon: mai multe persoane se urcau să vadă, când un al doilea proiectil omorî una și răni două. De atunci, se luă obiceiul de a se aștepta a doua explozie și de a se urca pe urmă. Se luau astfel obiceiuri, se făceau reguli: atât e de adevărat că nu există primejdii regulată pe care omul să nu ajungă a o suporta.

În acest timp, un fel de nebuline cuprindea orașul; vești false erau răspândite, probabil de Germani: se anunțau victorii franceze, se vorbea de sosirea unui ajutor care venea să deblocheze piața. Văzuiu într-o zi o multime de bieți oameni îmbrincindu-se la intrarea străzii, strigând într'un delir de veselie: „Ajutorul sosește, iată ajutorul“.

Un obuz, căzând în mijlocul lor, îi aduse la realitatea aspră.

Not aveam cecece trebuia pentru hrană: mama, amintindu-și sfaturile pe care le dădea tata, pentru caz de asediu, făcuse provizii mari de ciocolată și de legume uscate. Pâinea nu crescuse niciodată, pentru că orașul avea rezerve imense de făină destinate armatelor. Cît despre carne, se găsea la măcelărie excelentă carne de cal luată dela cai omorâți sau răniți de focul dușmanului. Avem pe conștiință că am făcut să mănince carne de aceea pe bietii turcoși pe carei frațele meu îi aducea: calul le era oprit de religie; noi îi făceam să creadă că li se servea carne de vacă.

Marea greutate era să avem legume proaspete; eram siliți să nu lipsim pentru mult timp; câteodată, întorcându-se, fratele meu aducea cartofi cu care-și înșesase buzurarele.

Mama ne spunea glumind că niciodată nu avusem o poftă așa de mare.

(Va urma)

Distinsa personalitate a lui Zaharia Bârsan a n înțeles-o încă de acum 25 de ani când l-am cunoscut. Sărbătorirea lui e un act de urmare logică a sacerdoțiului; său în altarul Thaliei și al Melpomeniei.

L-am cunoscut pe sărbătoritul de astăzi acum douăzeci și cinci de ani, cu prilejulul turneului artistic al marelui nostru Nottara, care care venise pentru o singură reprezentatie la Turnu-Severin.

Parcă fost ieri.

Eram în ultimul an al liceului „Traian“. Directorul nostru dăduse poruncă, pe întreaga școală, că nimeni n'are voie să meargă la teatru.

Era concepția ciudată a celor mai buni dascăli de provincie de pe vremuri.

Maestrul Nottara juca, în „Curierul de Lyon“, pe Dubosc și pe Lesurques. Din trupă făceau parte și tinerii absolvenți de pe atunci Zaharia Bârsan și N. Grigorescu-Tuciu.

Cum era să pierd o reprezentatie atât de rară la Turnu-Severin, să scap un atât de minunat prilej de emoții estetice?

Am călcat consemnul. Directorul nostru venise și el la teatru. Avusesem însă grija să tipăresc o „Inchinare“ în versuri maestrului și să-i pregătesc un discurs admirativ. La căderea cortinei peste ultimul act, în aplausele și ovatiunile obstestii, i-am vorbit maestrului, spunându-i că, dacă noi, școlarii liceului „Traian“, avem prilejul să ne bucurăm de florii adevăratei arte, aceasta o datorăm directorului nostru, care, înțelegător profund al culturii artistice, ne-a dat poruncă să nu lipsim dela această nobilă manifestare de teatru.

Directorul era foarte încântat, — dar de ce n'au venit și ceilalți?

Incepuse să creadă și el că n'a interzis de când lumea școlărilor săi să meargă la teatru.

A doua zi, maestrul Nottara mi-a făcut cinstea să mă primească și atunci am avut bucuria să cunosc și pe Zaharia Bârsan, tânăr, plin de sănătate și încărcat de minunate daruri sufletești.

Am urmat trupa la Turnu-Măgurele cum era și firesc în expan-

siunea mea de atunci. Am jucat acolo, sub privirea maestrului Nottara și a sărbătoritului de azi, pe Lambert, un rol fără însemnătate din „Curierul de Lyon“. Eram în al șaptelea cer.

Spre toamnă, intrasem în Universitate. Cea dintâi grijă mi-a fost să-l revăd pe Zaharia Bârsan, pe care, după multe cercetări, l-am găsit în vechiul „Luvru“, stăpânind o cameră la mansardă.

Avea o figură inspirată. M'a îmbrățișat cu multă voce bună și nu s'a supărat că l-am turburat tocmai în clipa când prindea în vraja versului văpaia inspirării sale.

De-atuncea l-am văzut mereu, pe acest suflet de pribeag, tot atât de sincer și înflăcărat, după cum îl cunoscusem la Turnu-Severin.

Dar, dacă el slujește cu vrednicie în altarul Thaliei și al Melpomeniei, — și dacă literatura lui e pretuită ca, — adevărata expresiune a unui suflet intraripat, nu acestea sunt singurele sale însușiri de laudă. El a știut să facă mai mult, să facă aceia ce alții deabia acum încep să înțeleagă că trebuie înfăptuit: *apostolatul românesc*.

Iată marea vrednicie a lui Zaharia Bârsan. Imprăștierea pretutindeni a geniului național, nu numai în zile de libertate, dar și în vremuri de cumpănă grea, el s'a străduț s'o facă în vremuri de suferință pentru frații noștri din Ardeal, după cum o face și astăzi în zilele de bucurie ale neamului.

Iată vrednicia lui. Am dreptate să cred și astăzi despre el, aceia ce-am crezut acum douăzeci și cinci de ani, — când mi se părea că am întâlnit un suflet, pe care-l cunoscusem mai de mult.

Să meargă înainte pe calea de până acum; e încă în puterea frumosului său talent.

Leontin Ilescu

A apărut și s'a pus în vânzare la toate librăriile din țară „Femeia cu două suflete“, piesă în trei acte de Ion San Giorgiu.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază. Debutanților de talent li se va răspunde prin scrisoare.

Coperta reprezintă o fotografie încă necunoscută a M. S. Regelui (Lămuriri la articolul respectiv din text.)

Cronica artistică

Aurel Băeșu

Puțini sunt pictorii tineri cari să fi cunoscut un renume așa de timpuriu ca expozantul dela „Cartea Românească”. Mai întâi la Iași unde a făcut cei dintâi ani de Be-

vreme să-și cumpănească viața și să se îndepărteze de tot ce inima în clocot ar fi putut să-i ceară.

Băeșu suferă în pânzele lui, în colorile lui, cum suferă în viața lui. Și energia cu care penelul îi aşază pata pe tablou e poate sin-

Tablou de Băeșu

le-Arte, și apoi la București, a câștigat repede inima unor iubitori de artă cari au văzut într'insul mult mai mult decât o simplă făgăduială.

Dela început a fost socotit ca un pictor călcând sănătos pe urma marelui Grigorescu și neavând decât de câștigat cu fiecare an merit să treacă. Un început așa de bun putea să fie uicigător. El era amenințarea foarte serioasă a străduințelor de care un artist niciodată nu trebuie să se instrăineze, și care-i cheazăușesc progresul.

A trebuit să aibă Băeșu un prea puternic talent ca să nu-și lase tineretea uluită de admiratori și să lupte cu le înșuș, și cu vitregile de care natura n'a fost dat să-l scu-tească.

Dar în lupta aceasta interioară tânărul pictor a pierdut zburdalnica lui voieșie de culoare, paleta s'a întunecat puțintel acordându-se dela șine cu tristețea aceia preocupată a omului care-i silit prea de

gura izbucnire ce nu mai este în stare să și-o înfrâneze și în care-și consumă o violență înăscută. Ca toți sentimentaliștii cari au pudoarea sentimentelor lor, e aspru și rece. Pasta lui e aproape uscată și tonalitățile generale cântă în preajma cenușului rece.

Mester în peisaje, dar parcă tot mai mester în portrete. Aici unde pictura propriu zisă se îmbină și trebuie să se îmbine cu un element literar — psihologia personajului —, Băeșu pare mai în largul lui. Acele câteva capete de maici și de țărani, cum și auto-portretul său, sunt lucrări ce-i dovedesc un progres de care trebuie să se țină seamă. Și-acest progres dovedește încă odată temeinicia încrederii cu care a fost primit totdeauna.

Salonul umoriștilor

Mai bogat ca acel de anul trecut, mai variat și mai de gust, Salonul umoriștilor deschis la Mozart are la

caricatura noastră pornită bine spre drumul artei, săltată cu totul peste diletantismul ce părea că-i amenință începutul.

Pictorii breslași, găsec astăzi vrednic de paleta lor genul acesta pe care un poet al vremii îl întitula cu suveran dispreț „cumătru al gazetăriei”, neștiindu-i sau uitându-i cu dinadins acele calități specifice care-au ispitit atâtea și atâtea temperamente mari, dela creionul măestru al lui Honoré Daumier până la penelul genialului Leonardo da Vinci.

Perseverența lui Iorgulescu, Anestiu și-a lui Ionescu Sin — acesta din urmă premiat meritos al salonului oficial, — și ivirea lui Virgil Condoiu — un neștiut, dar valoros element, — dovedesc cele spuse mai sus. Restul expozanților, afară de unul singur, aduce contribuție frumoasă la reușita salonului. Siluetele fragile și elegante din pastelurile lui Gruia, sarja incisivă și schematică a lui Gic, câteva portrete de Iordache — în evident progres — și capetele stilizate până la geometrie ale d-ului Kapralik alcătuiesc lângă cei dintâi expozanți un tot simpatic și bine menținut în cadrul umorului, un umor care n'a ajuns încă la o formulă specific românească — e drept —, dar care-i caută drumul încetșor și sigur, căutând să învingă, așa cum e firesc, cele dintâi greutăți ale deschiderii drumului nou.

Victor Ion Popa

Răscolind amintirile

Delavrancea critic de artă

Mulă vreme Delavrancea a făcut critică de artă pentru el, pentru propria-i multumire sufletească, fără să-și împărtășească părerile în direcția aceasta decât unui cerc restrâns de prieteni și s'a stăpânit s'o facă până ce, pare-mi-se prin 1890, o seamă de pictori și sculptori cari tocmai expuneau colectiv la Ateneu, l-au scos din rezervă cu insistențele lor și, după ce-i refuzase de câteva ori hotărât, a primit în sfârșit să-i satisfacă și așa au apărut *Saloanele* lui, rămase până azi modele de critică de artă dreaptă și competentă.

Când artiștii cari stăruiau să le judece opera, l-au hotărât, Delavrancea a pus o singură condiție: să nu se supere nimeni de aprecierile lui, fiindcă el va căuta să fie drept, să nu țină seamă nici de prietenii, nici de consacrați. S'a întâmplat însă că a fost așa de drept, în cât a indispus cam pe mulți; i-a indispus însă temporar, căci, după trecere de câte-va zile numai, toți nemulțumiții au fost împăcați, convinși că au fost judecați aspru, dar drept, ceea ce nu puțin a contribuit la autoamendarea greselilor lor.

Apariția acestor *Saloane* a stărnit ca niciodată o vâlvă neastep-tată printre cei ce urmăreau atunci manifestările noastre de artă și a făcut în vremea aceea dovada pregătirii autorului în direcția aceasta.

Asa au trecut sub judecata condeiului său: Andreescu, Grigorescu și Aman, cele trei mari coloane pe cari în prima linie se razimă

temeințe templul artei românești; Lukian, Aipar, Mircea, Verona și Vermont pe cari li avea în mare stimă; vre-o cât-va alții încă și cei doi sculptori reputați în vremea aceea: Valbudea și Georgescu, cel d'întăiu autor al vestitelor lucrări *Mihail Nebunul* care a avut mențiune onorabilă la Salonul din Paris, *Copilul dormind* și *Fiorul opei*, iar celalt autor a cător-va monumente, printre cari statuia lui Asachi dela Iași și aceea a lui Lazăr din București, aceasta mult inferioară celeilalte.

Citind și astăzi aceste cronici de viață ale lui Delavrancea, impresionate, pline de adevăr și pare că chiar acum de actualitate, nu te poți stăpâni să nu recunoști marile dar ce avea și în direcția aceasta și să nu-l alături la multele pe cari le-a avut și cu ajutorul cărora a strălucit în scurta lui trecere prin lumea aceasta.

V. Bilculescu

istorice, și puțin îl interesează sforțările uriașe ale lui Eduard Manet și Claude Monet, șefii impresionismului în pictură, cari căutau să afle tainele luminii. Acest mare drag de adevăr i-a dus pe Antoine până la exagerări nefolositoare, cum a fost în piesa „*Les Bouchers*” de Ieres, unde a adus pe scenă într'un interior de măcelărie, hălci de carne proaspătă.

Fantezia decorativă se înăbușia în cerința asta de adevăr absolut, și simbolismul nou născut atunci se vedea amenințat. Precizia arheologică a costumelor și decorurile se bat cap în cap cu ficțiunea esențială a operei dramatice scria Jean Jossuel.

În 1890, în numele poeziei se ridică Paul Fort, care înființează Teatrul mixt — transformat curând în Teatrul de artă —, unde avea să înceteze arta de inițiativă a vieții, și unde trebuia să se descopere miracolul vieții zilnice, și senzul lui tainic. Teoreticianul noii mișcări Pierre Quillard. El scrie: Na-

uralismul adecă scoaterea la iveală a faptului particular, a plării neînsemnate și accidental e rolul teatruului însuși. Orice operă dramatică, înainte de orice, este o sinteză: Prometeu, Oraste, Oedip, Hamlet, Don Juan sunt făpturi omenesti generale în care se încarnează, cu o extraordinară tărie, cutare ori cutare pasiune. Poetul le-a insufletit cu o viață supranaturală, le-a creat prin puterea vorbirii și ele brăzdează lumea ca niște pelerini ai veșniciei. Imbracă-le în zdrente, vor fi tot regi, dacă așa i-a încununat Eschil și Shakespeare și purpura care lipsește de pe umeri va înflori din vers. Pânzele ridicule se schimbă în arhitecturi de vis, dacă poetul așa va vrea să sugereze. Cuvântul creiază decorul. Decorul dar va trebui să fie o pură ficțiune ornamentală care să completeze iluzia prin colori și linii potrivite cu drama. Numai atunci dar teatrul va fi acela ce trebuie să fie: un pretext de visare.

Cu ivirea acestui manifest, pictorul este rechemat să-și dea contribuția în teatru și rămâne, stabilit definitiv ca o necesitate de neîn-laturat.

G. A. E.

Câte ceva din istoria decorului

Marea mișcare teatrală accentuată în ultimii ani la noi a premenit înainte de toate vechile sisteme de decoruri, aducându-le în loc altele, dacă nu mai valoroase, cel puțin mai apropiate mentalității și nervilor noștri. Adeseori noutatea a fost exagerată, alteori, ea s'a mărginit la o reeditare a lucrului făcut altundeva de altcineva și de cele mai multe ori a fost rezultatul unei savante compilări, oarecum localizate după date venite de peste hotar. O linie definită, o teorie urmată orbește n'am avut și poate că nu vom avea. Exemplul străinătății poate să dea în privința asta învățătură lecuitoare. Montarea și decorul trebuiesc adaptate operei însăși. Incercarea de încorsetare a operei în anume principii de plastică a scenei a adus la căderea rapidă a tuturor curentelor. Și multe sunt la număr aceste ciudate încercări de reformă izbucnite totdeauna din satul unui vechiu sistem, din dorul premenirii și din vrea dâră de stăpânire a lucrurilor bune pe care fiecare încercare căzută le-a lăsat în urma ei, vrând nevrând.

Asa dela vremea când Mahelot

și Laurent au făcut cel dintăiu pas înainte, făcând decoruri succesive cu piesele lui Molière, Rotrou și Hardy, fie la Hotel de Bourgogne, fie la Comedia Franceză, și până astăzi, arta decorului a făcut progrese cu adevărat minunate. Este adevărat că, între timp, un formidabil ajutor i'a adăugat teatrului prin întrebuintarea electricității, dar, chiar înainte de asta, decorația scenică ajunsese să câștige concursul de care nu se poate să se mai lipsească niciodată, concursul pictorului de meserie, acel chemat să aranjeze plastic și să completeze spectacolul alături de organismul literar al autorului și de organismul dramatic al actorilor. Van Loo, Servadoni, Boucher și Fragonard au fost printre cei dintăiu pictori cari au servit teatrului. Epoca aceasta durează până la 1877, când Antoine, mare regisor francez și de sigur punctul de plecare al întregii mișcări actuale, începe lupta pentru întronarea adevăratului decor. În Teatrul Liber și apoi la Odeon, Antoine se mulțumește să lucreze cu mici meșesugari, dibaci în perspectivă și buni copietori ai documentelor

Cronică dramatică

**Teatrul Național: UN JOC PERICULOS de Strindberg.
MATEI BOERUL de Dan și Sfetcu.**

Actul lui Strindberg, frumos montat de d-nii Soare și Cornescu, e una din cele mai blajine lucrări ale crâncenului misoghin scandinav. Un sot naiv, o soție pătimasă și inconștientă, un bătrân cinic și un prieten tânăr, trist, răscolit de dorinți cari îl tâlăzuesc între rău și între bine, adunați toți sub acelaș acoperământ, iată punctul de plecare al acestui joc periculos în care femeia vrea să iubească și să fie iubită; iar tânărului îi scapă voința aprigă sub crâncena povară de dor, îndelung înăbușit. Dar o singură clipă de betie completă e prea de-ajuns să sfârșească vrăja. Amantul și amanta au ajuns numai decât bărbat și femeie, deci egoiști și răi. Cearta începe după înțelegere, ura începe după iubire. Sotul, care-și pleacă fruntea și le cere hotărârea definitivă își regăsește femeia singură cântând la pian aceiaș romanță, acelaș început de dor neimplinit ca și la ridicarea cortinei: amantul fugise ca și în trecut, ca'n totdeauna, în clipa când încetase să mai fie amant.

O minunată creație a făcut d. Mortun din rolul micuț al cinicului socru. În cadrul piesei d-nii Antonescu și Vraca. D-ra Puia Ionescu a luptat cu însușiri frumoase să biruiască rolul nespuse de greu al femeii.

* * *

„Mitu Boerul“ poate că nu-i fixarea definitivă a îmbogățitului de război, după cum se aude că s'a pus de către membrii comitetului de lectură. În orice caz e o comedie plăcută prin șarja egal menținută pe de-a lungul celor trei acte cam ușuratecă poate, cam fără prea mult gust pe-alocuri, dar oricum o piesă hazlie și cu destulă cădere să aibă trecere în ochii unui anumit public.

Interpretarea a fost la înălțimea piesei. D. Antonescu a avut să lupte cu greul monologelor pe care autorii au ținut să le reintroneze în piesa modernă, iar d. Manu a avut o ivire în scenă de mare și meritat succes.

Piesa a fost pusă în scenă de d. Petrescu.

Un oraș frances puțin cunoscut: Clermont Ferrand

de N. IORGA

Un cerc de vulcani știși cu gutile goale, pe care le scormonesc cazmalele pentru piatra neagră de construcție, cu coastele acoperite de buruiiană aspră ca părul de cal din care, primăvara, țisnește o floare stearpă, de câteva zile, prin desisul de perle al căreia zac răsturnați de mii de ani, cum au căzut din zvicnirile tragice ale preistoriei, bolovani eratici. Aiurea, în vechea lavă peste care s'a așternut pământul putreziciunilor milenare s'au înfipt rădăcinile sucite ale pădurii de brazi, cu trunchiurile ros-cate și frunza veșnică, și cete de mistreți se zbeguiesc prin adâncimile nestrăbătute.

Dacă n'ar fi o întreagă lume omenească găzduită aici de două mii de ani și mai bine în formă organizată și civilizată, fără a mai po-

meni pe întâii fii ai rasei ascunși prin scorburile de lavă, ar fi cel mai caracteristic peisajiu de împietrită închegare a chinurilor pământului ce se așeza.

Pe o muche dreaptă de-asupra tăieturii în care se strecură un torrent de munte, gâlgîndu-și apa clară, pe o catapeteasmă de lîniste vechi; Gall al lui Vercingetorix își aveau capitala, Gergovia, și acolo s'a petrecut ultima luptă isprăvită cu zugrumarea libertății celtice. De aici a rămas trainica amintire a dirzului șef războinic, ca un *genius loci*, pe care-l pomeneste pe piața orașului modern din vale, statuia de bronz în care el zboară spre luptă cu un coif de Arminiu pe pletele zburlite.

Nu știu ce săpături s'au făcut ori se vor face aici, dar pe cel mai

mare din aceste *podii, puys, poggio*, în italienește, *puig* în catalană), acela al căruși virf se înfășoară în neguri dese, Puy du Dôme, un zeu peste toată această încremenire de piatră frământată, un Daunias, din care cuceritorii făcură o intrupare indigenă a lui Mercur. Sprințutul zeu al comerțului înaripat se infățișează însă în tipul statuilor care-i poartă numele chirchit și bărbos, noduros și pătrat, amintind alte chemări în altă mitologie. Acum el era însă un rob, și așături i s'a pus un păzitor în zeitatea însăși a Impăratului, *numen Augusti*. Piedestalul statuii unește pe prins și pe păzitor în același invocare.

Pe muntele limpede, *Clermont*, prin opositie poate cu întunecatul munte din față, un oraș care poartă acest nume. Pe un loc îngust bîlsugul de piatră tare, sumbră, i-a dat clădiri înalte, umbroase, despărțite prin ulicioare ce se strecoară înguste, umede. De-asupra lor, veacul al XII-lea a aridicat biserica romană, dintr'o piatră mai clară, frumoasă zidire de o ciclopică tărie, simplă în registrele de jos ale arhitecturii sale, dar tesută, sus, în arcade supt streșină, de a lungul turnurilor scunde, cu mosaice de piatră foarte variate, cu capricioase linii de teracotă încântătoare în palidul roz pe acest fond de cenușie uniformitate.

De jur împrejur, reparate după sistemul care riglie piatra până la albeața primitivă sau păstrate cu patina lor seculară, interesante ziduri romane se păstrează, în doindu-și ușor bolțile blînde, propinșind legături netede fără sistemul scorburilor gotice adînci.

Dar secolul al XIII-lea a părășit în margine vechiul edificiu religios care concentra viața sufletească a orașului și-a înfipt sus pe culmea bătută de vânturi, de-asupra criptei cu Mălea Domnului de lemn, cu fața de cărbune, temeliele unei zidiri gotice. Incepută de la altar și de la galeriile laterale, ea a rămas multă vreme neisprăvită.

Nu mai când statuile sfinților din porțile căzută sub ciocanele furioase ale revoluționarilor, Viollet le Duc a adăus, — și sistemul lui de contrafacere înăzneață, o fatadă.

Întunecul pietrel, situația dominantă a locului salvează greșelile de gust și seara, când am văzu-

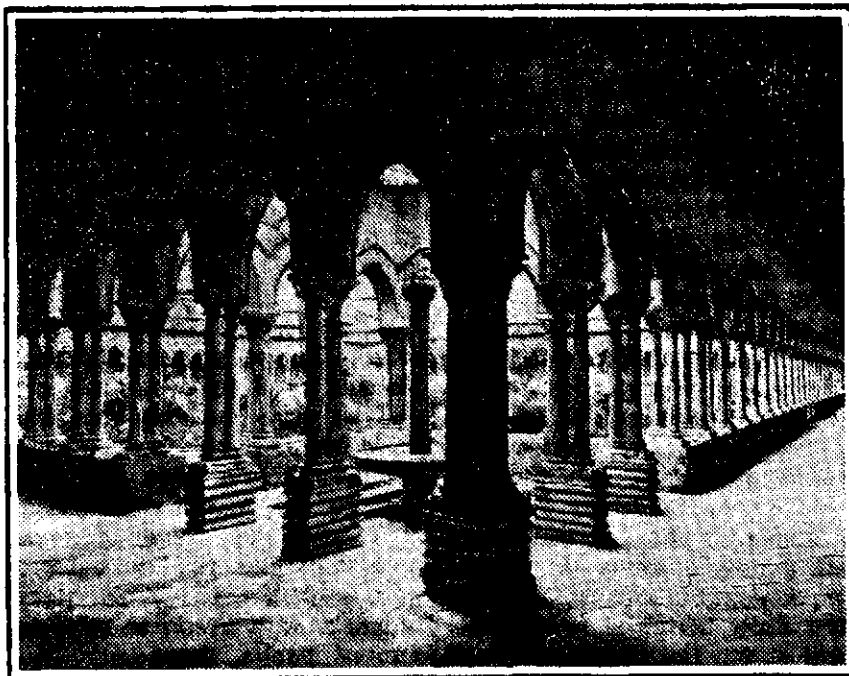
to întâiu imensa fațadă profilându-se pe severul cer instelat, era de o impresionantă măreție. Părea că și această întruchipare a răsărit din zbucnirile energiilor subterane, gata să escaladeze văzduhurile.

Finele linii ale pietrei dure dau o sprintenească deosebită dungilor care se suie până la întunecata boltă ce seamănă a fi ușoară ca un zăbranic. Pe capitulele înăvălit sculptura ornamentală, care dă scene de istorie sacră portalelor și sfinți răzleți firidelor. Unul din meșteri a pus numele său, Rodbertus, pe această migălită împodobire a puternicilor silpi. Peste severitatea lespezilor severe lumina soarelui aruncă un simbol de senină binecuvântare.

Avântul vieții moderne a năvălit din ce în ce mai puternic asupra acestor aspre rămășițe de trecut, care se armonizează așa de bine cu cadrul naturii severe în ciuda viilor cătărate pe piatra de foc cu amintirile vânzolelilor supreme și a dărimărilor de aventuri, dela Gergovia lui Vercingetorix până la altarul lui Mercur Dauntas. Palate frumoase s'au alipit zidurilor negre încă în secolul al XVIII-lea și unul din ele, cu vesela curte înaintea întreitelor fațade, cu eleganta-i scară și apartamentele măiestru împărțite, e azi Prefectura, unde ne-a primit cu atita grație un înalt funcționar, căruia nu-i e străin nimic din preocupările intelectuale ale vremii noastre.

Alte clădiri masive sînt ceva mai nouă. Pe locul nezidit s'a așternut una din cele mai frumoase pieți, păzită de statuia eroului gal și de aceia a viteazului napoleonian generalul Desaix. În alt edificiu s'a adăpostit o Universitate, căreia nu-i lipsește decit recunoașterea de Stat a Școlii superioare de drept foarte frecventată. Un încântător pavilion din epoca lui Ludovic al XVI-lea, păstrîndu-și citeva mobile grațioase, servește Facultății de litere, și lecțiile pe care le face aici cu atita talent și știință profesorul Bréhier unui grup restrîns, dar respectuos ascultător de tineri și tînere au în acest cadru ceva din atmosfera unei vremi cu mai mult răgaz și cu mai multă simțire decit a noastră. Armături prețioase sînt strînse într'un muzeu, în altul se păstrează tablouri și sculpturi care n'au numai

PRIN ITALIA

Mănăstirea Benedictinilor din Monreale
Arhitectură gotică Arabo-Normando

valoarea unor documente artistice care se conservă întreagă pe „Muntele lui Ferdinand” „Mont Ferrand”.

Un teatru încăpător dă reprezentații cu trupă permanentă și concerte cu sală plină. Și un mare avînt industrial a plecat dela imensa fabrică de cauciucuri a firmei Michelin, care însă a împes-trițat coastele tragice cu semănătura coșmeștelor pentru mîile de lucrători, ridicule căsuțe de alb și roșu, care strîcă un întreg peisaj de poezie geologică.

Ceva mai departe, în această țară cu mîntuitoare surse subterane Royat desfășură de amîndouă marginile unei șosele perfect întreținută, splendidele hotele și vilele cochete care așteaptă virtuții de activitate al verii.

Dar trecutul nu se poate desrădăcina și sînt îngrijiri ploase care-l păstrează. Curți de întunec, prăvălii de umbră, zdrentuite fațade cu armele aristocrației; moarte icoane biblice, fantezii de închipuire nativă, scări sucite însă pe panglica lor la fiecare rînd altă latură a sculpturii lor decorative, pe cînd ici și colo flori de azi aduc o izbucnire de viață și de veselie pe fondul trist al acestor rămășițe indestructibile.

Ceiace în Clermont e o raritate arheologică e însă în orașul alipit spre care suie răpede șoseaua—elementul dominant. Simfonia isto-

rică se conservă întreagă pe „Muntele lui Ferdinand” „Mont Ferrand”. Vechile fortificații ale „sloboziei” medievale răsar din șanturile năvălite de burulană. În jurul bisericilor gotice, se îngrămădesc zidurile negre pecetluite cu blasoane și înflorite cu capricii sculpturale.

Umbra pare a se furișa pe strădintele strimte. Și Italianii lui Michelin, cari-și afișează reclamele socialiste în limba lor, regăsesc aici găoacea neagră a propriilor lor burgade în care evul mediu dăinuiește stăruitor.

Mărunte

Librăria Stock din Paris scoate de cîteva vreme o serie de cărțuții verzi, pe preț de un franc și jumătate, în care defilează alături de literați cu vază, biografii de popularizare ale marilor pictori francezi. Vre-o douăzeci de reproduceri curățate însoțesc un text mai totdeauna scris frumos și totdeauna de oameni pricepuți. La noi, pentru micul nostru cortegiu de pictori glorioși nu se face nimic în direcția asta. Alături de „Grigorescu” al lui Vlăduță epuizat și imposibil de reconstituit și de „Luchian” al d-lui Cioflec, amîndouă cărți prea scumpe pentru lumea care-ar trebui să le cetească, nici o

editură nu mai adăugă nimic. Pentru cimentarea unui viitor bun avem nevoie mai cu seamă de cunoașterea și de iubirea trecutului, mai ales când acest trecut își are merite atâtea de frumoase. Alături de desgroparea artelor noastre anormale, și alături de încurajarea atâtea de înimoasă a elementelor în viață, se cuvine și celor care au făcut începuturile grele, singura cinste ce li se mai poate face.

Ciclul de conferințe organizat anul acesta de Sindicatul Artelor Frumoase își va avea, în anul viitor o urmare foarte interesantă și foarte bine venită. Toate conferințele se vor ocupa de personalitatea lui Grigorescu și vor ținde să fixeze definitiv în cadrul istoriei marrea figură a plasticii românești.

Inițiativa aceasta înimoasă face cinste pictorilor dela care a pornit. Ea mărturiseste începutul acela de sălășluire a respectului pentru trecut care-i obârșia cumiinței și a cinstirii de sine, formă de credință necesară orișicărui arte.

Pentru zidirea palatului ei, tovarășa artistilor plastici, Sindicatul a început să vândă în locul obișnuitelor bilețele — zise cărârnizi —, reproduceri litografice, mici tablouri după lucrări în alb-negru ale pictorilor noștri mai de seamă. Și, când o simplă carte poștală cu o insipidă mutră de amarez cinematografic se vinde cu patru ori cinci lei, prețul de zece lei pus de Sindicat pe tablourile lui este modest și îmbietor.

A trebuit o intervenție energică și foarte de sus ca un domn hapsân să nu lase în stradă pentru totdeauna acea frumoasă și tinerească înjghebare artistică numită „Academia liberă de sculptură și pictură“. Eroismul tinerilor ei conducători a fost îndeașun răsplătit prin recunoașterea oficială, oarecum, drepturilor la viață pe care și le-a căpătat Academia, cu munca ei stăruitoare. E bine că din când în când, în vremuri de astea așa de grele pentru cei ce nu-și cântăresc inima cu arginți, se mai găsește câte un om care să înțeleagă și să aline cu mâni bune obraji nevinovați palmuși pe nedrept.

Moartea așa de dureroasă a Eleonorei Duse, incomparabila mește-

ră a veacului, n'a fost se vede să rămâe fără folos. Nepăsarea uimitor de ciudată a oficialității față de mica dorință a Dusei — care și-a visat un teatru cu elanuri tineresti, până în clipa când a închis ochii în sarăcută odaie a hotelului din Pittsburg — a fost zguduită de catastrofa Surghiunului nevoit al Dusei nu trebuia, nu putea să se mai repete. Și așa astăzi, a doua mare

personalitate a Teatrului Italian actual a putut să-și afle sprijin neprecupețit. Pirandello, autor, director de teatru și regizor, prăznueste amintirea uriașei umbre în inima Italiei în localul nou-lui său Teatru de artă, pornit pe aceiaș cărârne de artă proaspătă pe care-i visa, aceea care s'a stins acum un an.

CARTI ȘI REVISTE

A. VLAHUȚĂ: „Amurg și zori“ (Edit. Cartea Românească). — Sunt minunate articole scrise în timpul și după marele războiu și publicate prin „Flacăra“, „Drum Drept“, „Neamul Românesc“, iar cele mai multe în ziarul „Dacia“. Titlul e simbolic: *amurgul* — e potolirea dorului de cucerire intrupat în amenințatorul „Deutschland über alles“; *zorii* — sunt ai noii vieți întemeiată, nu pe forță și ură, ci pe dreptate și dragoste, care trebuiau să triumfe.

Cu câtă îndreptățită revoltă scrie Vlahuță în privința devastării de către dușmani a casei dela Câmpina a pictorului Grigorescu, în care erau adunate comori de artă și unde toate ziduri și lucruri, păstrau încrustat în ele sufletul senin al marelui artist: „Au venit Nemții — scrie el —. Câtă groază în aceste trei vorbe! Li s'a spus cine a fost Grigorescu, Li s'a arătat că atelierul pictorului e menționat și în „Baedeker“-ul lor. Toate au fost în zadar. Acei cari-și adăpostiau cați în bisericile noastre, acei cari-și făceau o voluptate din devastarea caselor și profanarea altarelor, nu puteau întâmpina decât cu răutate batjocoritoare implorările ființei duiosă ce părea că nu mai trăește pe pământ decât pentru paza aceluiaș sanctuar. Nici o crutare pentru casă, nici o considerație pentru văduva marelui artist, al cărei suflet palpa în durerea în lucrurile lui batjocorite.

Pentru cel care, în timpurile grele ale războiului, la Iași, a înțretinut flacăra conștiinței naționale, pentru N. Iorga, găsește câteva fraze sintetice: „Pentru noi acest nume, scump tuturor știutorilor de carte, este și un simbol. Un simbol al fecundității pământului și sufletului românesc. El ne

vorbește în fiecare zi despre uriașele energii ascunse ale neamului nostru.“

Cunoscător adânc al sufletului țaranului român, Vlahuță mustră pe eroii cari ar vroi să vorbească loată lumca de vitejiiile lor, cum a fost cazul cu sergentul cu piciorul amputat, care își expunea decorațiile și obrazul sulemenit privirii tuturora, pe trotuarele Iașilor. Adevăratul țaran român nu face aceasta: el e simplu și modest.

„Paginile acestea și-au ajuns scopul lor atunci când au fost scrise. Au fost un îndreptar. Totuși, ele și astăzi au o deosebită însemnătate. Pana de neîntrecut scriitor a lui Vlahuță le-a dat farmec nebănuț. Se desprinde, din fiecare rând, acelaș suflet plin de curată dragoste de neam, pe care l-am întâlnit în „România Pitorească“ și „Din trecutul nostru“. Vlahuță e aici întreg: cu nestrămutată credință în căderea imperialismului german și în triumful cauzei noastre sfinte, iubitor al țaranului la a cărui ridicare s'a gândit o viață întreagă, înțelegător al celor obișniți și bun până la înduioșare.

Cartea, împospătând memoria atât a vremilor grele și totuși mărete prin care am trecut, cât și a bunului Vlahuță uitat prea de vreme, este de două ori binevenită.

PETRE V. HANEȘ: „Studii literare“ (dit. „Universala“). — Neobosit cercetător al trecutului nostru literar, d. Petre V. Haneș ne dă, în acest volum, interesante pagini despre Basarabeanul Al. Mateevici, Kogălniceanu, Bolintineanu, Ion Ghica și Asachi. Autorul a făcut o faptă bună solicitând puțină atenție din partea noastră pentru preotul Mateevici, acest îndrăgostit de literatura și limba românească el însuși traducător

(din Puskin mai ales) și versificator. Căci, dacă scrierile sale nu sunt atât de interesante din punct de vedere estetic, ele au contribuit totuși la redescoperirea spiritului românesc în Basarabia, sub pravoslavnică stăpânire rusească. Odată clar, Mateevici a reușit să dea o odă „Limba noastră”, superioară cunoscutei „Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim” a lui Gh. Stion. Sunt, la Mateevici, accente puternice și naturale. Iată câteva strofe caracteristice:

Limba noastră; numai cântec,
Doana dorurilor noastre,
Roiu de fulgere ce spintec
Nouri negri, zări albastre.
Limba noastră-i graiul pâinii.
Când de vânt se mișcă vara...
In vestirea ei bătrânii
Cu sudori stințit-au țara.
Limba noastră-i limbă sfântă,
Limba vechilor cazanii,
Care-o plâng și care-o cântă
Pe la vatra lor, țării.

E, într-adevăr, o poezie ce trebuie reținută. Ea a răsărit „nu numai dintr'un suflet destul de bogat și de impresionabil ca al lui Mateevici, ci din milioane de suflete care simțiau de un veac și nu puteau spune, se frământau de o simțire neînțeleasă și-și așteptau profetul ca să le-o formuleze artistic”.

Luminoase sunt constatările și informațiile cu privire la tinerețea lui Kogălniceanu. Încă de timpuriu, el a lăsat să se întrevadă adâncă dragoste de trecut și de cultura specific românească, pentru înălțarea căreia a luptat neînterupt. Il vedem pe Kogălniceanu în diferite situații, ca director de teatru, ca luptător în revoluția dela 1848, ca avocat și funcționar, păstrându-și însă, întotdeauna, caracteristicile covârșitoarei sale personalități.

Recunoscând că poezia lui Bontinteanu nu prezintă un deosebit interes, — e lipsită de inspirație adâncă și, ca ritm, e monotona, — d. Haneș stăruie asupra prozel sale: romanele „Manoil”, „Elena” și descrierile de călătorie. Într-adevăr, scrierile în proză ale lui Bontinteanu, sunt superioare superficialelor sale versuri. Versurile cer o cu totul altă tehnică și încredare. Nu trebuie totuși să exagerăm valoarea celor două romane dela începutul acestui gen literar la noi.

Asupra „Convorbirilor economice” ale lui Ion Ghica și „Nuvelor istorice” ale lui Gh. Asachi, autorul, cu bună dreptate, insistă. Primele, scrise în formă dialogată și presărate cu plăcute istorisiri, au un netăgăduț farmec literar. Celelalte însă — „Nuvele istorice” — n'au fost scrise cu gândul de a produce încântare estetică, ci de a reda istoria într'o formă atractivă.

În această nouă lumină trebuie văzute bucățile pe care Asachi le-a intitulat, în lipsă de alt termen, „nuvele”.

Prin fărâșurile și bogăția informativă a acestor studii, d. Petre V. Haneș a făcut un real serviciu istoriei.

Mișcarea literară în străinătate

O privire asupra literaturii franceze celei mai noi

„Originalitate și individualism în producția literară” sunt astăzi cuvinte de ordine în Franța. Zadarnic ai voi să cauți grupări, școale, cum au fost în vremea lor Parnasul, Naturalismul, Symbolismul. Deasemenea nu se mai găsește nici o revistă care să tindă a uni pe scriitori cu aceeași direcție limpede fixată, cum era cazul înainte de războiu cu „Mercure de France”, „Revue blanche”, „Ermitage” ori „Nouvelle Revue française”. Toate revistele importante s'au transformat acum în colecții estetice, antologii lunare.

Tot odată trebuie constatată rușinea unității spirituale, care stăpânea revistele cele mai importante înainte de războiu. La o unitate și sistem de grupare înclină mult două reviste: „Révolution surréaliste” — care însă unește numai pe vechii dadaști francezi — și „Philosophies” care însă este mai mult o grupare de tineri filosofi și auditori universitari, decât de scriitori.

E greu să așezăm scriitorii francezi pe grupe ori direcții; tot așa de greu ne este să-i grupăm după șefi de școală. Anatole France — s'a văzut clar la moartea lui — n'a exercitat nici o influență asupra literaturii (afară de așa zisul jurnalism literar „échos, reportages, chroniques” asupra cărora influența lui a fost mare). Moartea lui Maurice Barrès și a lui Marcel Proust, a

adus pierderea singurilor scriitori cari ar fi putut întemeia școala; Romain Rolland ca și Georges Duhamel n'au discipoli; abia dacă se poate vorbi de André Gide și Paul Valéry, dar și influența lor este destul de slabă și indirectă. În general literatura franceză trece azi printr'o epocă de lipsă de direcție. Concepțiile tari înainte de războiu nu mai au trecut, cele eșite după 1918 oferă multe scrupule și contradicții.

Literatură

— „Fereastra albastră” nuvele de Hugo Salus, prelucrată în limba ceahă de Ian Grmela, va apărea într'o ediție bibliofilă, tipografia A. Kral, Praga.

— „Așa grăit-a Zaratuștra” în prelucrare ceahă de Othokar Fischer, apare la Al. Erdce în a III-a ediție.

— „Noul Brandes”. La Erich Reiss, tipărit în Berlin, apare zilele acestea:

— „Povestea lui Isus”, noua operă a lui Brandes, a iscat discuții vii ni Danemarca, în traducere germană.

— O nouă revistă săptămânală germană, sub conducerea cunoscutului critic literar Willy Haas, va apărea la Ernst Rowohlt, editura Berlin. Spre deosebire de revista franceză „Les nouvelles littéraires”, căreia îi seamănă ca titlu — „Die literarische Welt” — va rămâne nu numai pe terenul literar, ci va pătrunde și în domeniul culturii politice și critice. Și-a atras colaborarea a foarte cunoscuți scriitori din Germania și străinătate.

Universul Literar

Cuponul Nr. 5.

Strângeți complect aceste cupoane și veți lua parte la premiile „Universului” printre cari 2 CASE. și 2 VILE.

— Tragerea în toamnă — Citiți în „Universul” lista premiilor.